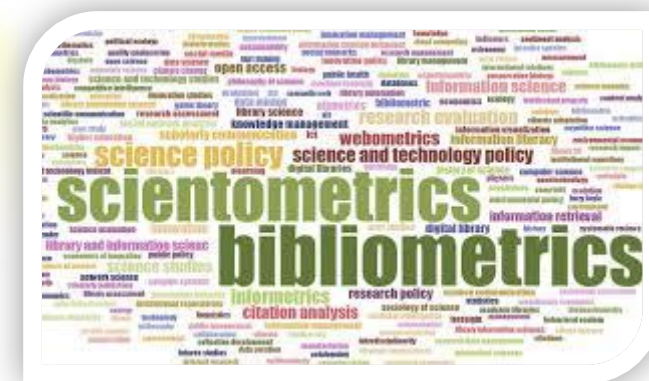




دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی
گیلان

مروری بر کتاب سنجی، اطلاع سنجی، علم سنجی و
کتابخانه سنجی (2)



واحد کتابخانه دانشکده پزشکی

کتابخانه سنجی

واژه کتابخانه سنجی را اولین بار، "رانگاناتان" در ۱۹۴۸ در کنفرانس سالانه "اسلیب" در لیمینگتن اسپ انگلستان به کار بردی خاطر نشان ساخت که، بسیاری از موضوعها که به مسائل کتابخانه ای و خدمات آن مربوط می شود، با "اعداد و ارقام بزرگ" سر و کار دارد، و از طرفی دیگر، چون استفاده از حسابهای آماری و ریاضی در بسیاری از موضوعهای جدید و پویا، مانند بیومتری، اقتصاد سنجی، روان سنجی، جامعه سنجی و غیره کاربرد وسیعی یافته است، بهتر است کتاب آن هم از روشهای خاص آماری و ریاضی در علم "کتابخانه سنجی" استفاده نمایند؛ زیرا در صورتی می توانند، فعالیت های روزانه کتابخانه ای را ساده تر ارزیابی کنند و از نتایج آنها در ارائه خدمات مناسب تر و مدیریت کتابخانه ای بهتر استفاده نمایند.

سن گوپت ا، کتابخانه سنجی را بدین گونه تعریف کرد: روش تجزیه و تحلیل کمی کلیه امور و فعالیت های کتابخانه ای و موارد آن، از طریق کاربرد

روشهای ریاضی و آماری به منظور جستجوی راه حل های مشکلات کتابخانه". با توجه به این تعریف، دامنه این علم، نه تنها شامل خدمات و مسائل مختلف کتابخانه ای می شود؛ بلکه کلیه واحدهای تشکیل دهنده ارائه این خدمات، ورود و خروج مدارک قلیل و انبوه کتابخانه ای را هم در بر می گیرد. زمینه هایی که شیوه های کتابخانه سنجی، می تواند برای آنها سودمند باشد، بدین شرح توسط "رانگاناتان" بر شمرده شده است:

- 1) تعیین ظرفیت بهینه کارمندان کتابخانه در بخش های مختلف و تقسیم عادلانه وظایف آنها؛
- 2) تعیین خدمات مرجع در ساعات مختلف کاری کتابخانه برای کارمندان مرجع؛
- 3) نظم دهی به برنامه بخش امانت برای گردش مواد کتابخانه؛
- 4) تصمیم گیری برای میزان مطلوب خدمات کتابخانه ای؛

5) طراحی ساختمان کتابخانه با در نظر گرفتن وسایل و تجهیزات آن؛

6) تجزیه و تحلیل سوال های مراجعه کنندگان؛

7) ساده تر نمودن نظام تهیه مواد کتابخانه ای از طریق طبقه بندی مدارک به کتاب، تک نگاشت، مجله و غیره...؛

با توجه به نکات فوق، می توان نتیجه گرفت که هدف اصلی بررسی های کتابخانه سنجی، کمک به نسل جوان و انتقال دانش جدید به آنها، از طریق ایجاد کتابخانه هایی است که بر طبق نیاز مراجعان آنها، مجموعه سازی می شود، و مفید بودن آنها بر این امر مبتنی است که، می توانند ابزارهای بالقوه فراهم آورند تا بتواند میزان سرمایه گذاری در بخشهای مختلف کتابخانه را با اندازه گیری کمی بهره دهی و بهره وری آن معین کند . نتیجه

از تعریف و دامنهء شمول کتاب سنجی، اطلاع سنجی، علم سنجی و کتابخانه سنجی استنباط می شود که، هر

چهارمورد بسیار شبیه به هم هستند و هر يك از آنها، دارای قدرتهای بالقوهء در حوزهء کتابداری و اطلاع رسانی هستند.

شاید بهتر باشد بگوییم، هر چهار مقوله مکمل یکدیگرند . تجربه و تحلیل دقیق هر يك، این مسأله را روشن می سازد که تفاوت این مفاهیم به این موضوع بستگی دارد، که در کجا به کار گرفته شوند . به عنوان مثال - اگر ما روشهای ریاضی و آماری را برای سازماندهی و خدمات کتابشناختی به کار ببریم، کتاب سنجی نموده ایم . چنانچه روشهای فوق را رای تشکیل کتابخانه و خدمات کتابخانه ای به کار ببریم، کتاب سنجی کرده ایم، به همین نحو، زمانی که از این تجزیه و تحلیل آمار و ریاضی در نظام و خدمات اطلاع رسانی استفاده می کنیم، اطلاع سنجی و اگر از این روشهای اندازه گیری درتشکیلات علمی استفاده گردد، علم سنجی کرده ایم. در مطالعات و بررسی های هر چهارمورد کتاب سنجی، اطلاع سنجی، علم سنجی و کتابخانه سنجی، اساسی ترین مساله "اطلاعات" است که، می تواند در پیشبرد دانش بشر و



بهبود جوامع بشري مورد استفاده قرار گیرد، این گونه مطالعات و بررسی ها کمک بزرگی در سنجش سود و هزینه و بهره وری در بخشهای اطلاع رسانی است . در بین هر چهار مفهوم، شاید "کتابخانه سنجی " دامنه وسیع تری داشته باشد؛ زیرا نه تنها با مدارک مكتوب و دانش نسبی بشر سر و کار دارد؛ بلکه در طیف گسترده تری درگیر توسعه و رشد خدمات کتابخانه ای است . سه مفهوم دیگر نیز بسیار خاص هستند و با معیارهای ارزیابی کمی و اندازه گیری انگاره های انتشاراتی مجموعه کتابخانه، کمیت علمی، و اطلاعات دیگر سر و کار دارند بر خلاف سه مفهوم اطلاع سنجی و علم سنجی؛ " کتاب سنجی " براساس نظریه های محکمی بنا نهاده شده امروزه " کتابخانه سنجی " چیزی بیش از يك ترمینولوژی مفهومی نیست و از هیچ زیر بنای کاربردی علمی و یا نظری برخوردار نمی باشد . اما بر عکس، روشهای کتاب سنجی، علم سنجی و اطلاع سنجی که، با نظریه های عملکرد تحقیقات و تکنولوژی کامپیوتر در هم آمیخته شده اند، نقش برجسته ای در عمل آوری و انتقال اطلاعات داشته اند.